

Sprawozdanie

komisyi bankowej w przedmiocie odnowienia przywileju Banku
austro-węgierskiego.

Wysoki Sejmie!

Przekazany komisyi budżetowej wniosek posła Skalkowskiego porusza kwestyę przedłużenia przywileju Banku austro-węgierskiego, tudzież potrzebę zmian organizacyi Banku w tym celu, aby zapewniony został odpowiedni wpływ Rządu na tok agend bankowych, niemniej też aby interesa kraju naszego miały stosowną reprezentacyę w zarządzie banku, interesa zaś kredytowe rolnictwa znalazły odpowiednie uwzględnienie w dziale kredytu weklowego.

Komisyja przystępując do zdania sprawy w tym przedmiocie, tyle ważnym dla ekonomicznego rozwoju naszego kraju, pozwala sobie w jak najzwęższych wyrazach przedstawić obecny stan organizacyi Banku, będący wynikiem okoliczności, które towarzyszyły jego założeniu, tudzież zmian, jakim Bank poddał się przy odnowieniu przywileju.

Założony w czasach zupełnej ruiny finansów państwowych, spowodowanej szeregiem nieszczęśliwych wojen. Bank narodowy, którego zadaniem było biletę swoje wprowadzić w miejsce monety papierowej, zredukowanej przez Rząd na $\frac{1}{10}$ pierwotnej nominalnej wartości, mógł skuteczną działalność rozpocząć tylko pod warunkiem zupełnej niezawisłości od władz rządowych.

Licząc się z nieufnością ogółu, wówczas niestety usprawiedliwioną, Rząd w pałacie z 1. czerwca 1816 oświadczył, że sprawami Banku zawiadywać będzie Dyrekcya samodzielnie, a nawet wbrew woli Rządu, o ile rozchodzi się o przestrzeganie postanowień statutu. (§. 43).

Co do ingerencyi komisarza rządowego zastrzeżono wyraźnie, że na żaden dział czynności bankowej nietylko decydującego, ale nawet doradczego wpływu wywierać mu niewolno. (§. 44).

Ułożony na zasadzie zupełnej niezawisłości Banku od władz rządowych statut zatwierdzony został patentem z 15. lipca 1817 — a przywilej statutem objęty, nadany na lat 25, następnie na drugie 25-letni okres czasu prolongowano.

Zamierzona w roku 1858 regulacya waluty nie przyszła do skutku, a z powodu wojny r. 1859 Bank stał się wierzycielem państwa w takich rozmiarach, że według obrachunku w r. 1862 dokonanego, dług państwowy wynosił przeszło 221 milionów.

Wytworzył się w ten sposób stosunek pewnej zawisłości administracyi finansów państwowych od Banku, zwłaszcza gdy postanowienia co do spłaty długu, zawarte w umowie z 3. stycznia 1863, nie mogły być dotrzymane. Wojna z roku 1866, zmusiła Rząd do zaciągnięcia w obec Banku nowych zobowiązań, a ostatecznie nawet do wydania not państwowych z obiegiem przymusowym.

Przedłużony umową z r. 1863 na dalsze 10 lat przywilej bankowy miał ekspirować z końcem r. 1877 — a z tej sposobności Rząd węgierski skorzystał, aby przy odnowieniu przywileju żądania swoje przeprowadzić.

Przy układach między obu rządami a Bankiem, zakończonych umową z dnia 28. czerwca 1878, zgodził się Bank na przyjęcie ustroju dualistycznego, odpowiedniego zmienionym politycznym stosunkom monarchii.

Przyjmując firmę „*Bank austro-węgierski*“ zgodzono się równocześnie na osobną Dyrekcyę w Peszcie, na reprezentacyę stałą Węgier w generalnej Radzie, na osobną dotacyę 50 milionów zł., która tylko w krajach korony węgierskiej może być użytą w interesach eskontowych i lombardowych.

Te postanowienia zachowane zostały przy ostatniem przedłużeniu przywileju bankowego w r. 1887.

Obecnie zatem organizacya Banku austro-węgierskiego tak się przedstawia:

Ogólne zgromadzenie wybiera Radę generalną z 12 członków, pod przewodnictwem gubernatora.

W tym gronie 12 członków Rady dwaj są wybrani na propozycyę Dyrekcyi wiedeńskiej, a dwaj na propozycyę Dyrekcyi peszteńskiej.

W Wiedniu i Peszcie urzędują Dyrekcyę, każda z 8 członków, pod przewodnictwem wicegubernatora. Tylko obywatel tej połowy monarchii, w której ma siedzibę Dyrekcyę, mogą wejść do jej składu.

Cała jednak władza rzeczywista i decydujący wpływ na tok interesów koncentruje się w osobie generalnego sekretarza, mianowanego przez Radę generalną. On jest stałym referentem wszystkich spraw, rozstrzyganych przez Radę, kierownikiem całej administracyi we wszystkich działach interesów bankowych, wreszcie przełożonym personalu urzędniczego; słowem sekretarz generalny dzierży naczelną władzę wykonawczą, którą we wszystkich podobnych instytucyach sprawuje dyrekcya, zatem grono osób, decydujące w każdej ważniejszej sprawie kolegialnie.

Pod tym względem organizacya Banku austro-węgierskiego jest całkiem wyjątkową.

Jeżeli zaś weźmiemy na uwagę stosunek Banku do rządu i porównamy z Bankiem austro-węgierskim utworzony w roku 1875 niemiecki „*Reichsbank*“, widzimy znów ogromną różnicę między temi dwoma instytucyami.

Niemiecki „*Reichsbank*“ założony wprawdzie przez państwo, lecz także z funduszków prywatnych, pomimo tego jest instytucyą państwową, pod zarządem władz z ramienia rządu ustanowionych. Akcyonariuszom zastrzeżona jest tylko kontrola.

Przeciwnie w Banku austro-węgierskim zarząd jest w ręku akcyonariuszów, a rządowi pozostawiono tylko prawo kontroli.

W obec nowożytnych pojęć o potrzebie decydującego wpływu rządu na administracyę wielkich instytucyi bankowych, wyposażonych przywilejom emisji biletów, ustrój Banku austro-węgierskiego odbija rażąco od ustroju Reichsbanku, a na domiar jeszcze scentralizowaną jest władza administracyjna w osobie generalnego sekretarza, co również jest anomalią.

Należy przeto żądać, aby przy zmianie statutów Banku austro-węgierskiego, z powodu zamierzonego odnowienia przywileju bankowego, wprowadzone zostały w organizacyi Banku odpowiednie modyfikacye.

Dla zapewnienia rządowi należytego wpływu na działalność Banku byłby właściwszym taki ustrój centralnej władzy wykonawczej (*Geschäftsleitung*) w którym miałby swego delegata rząd austriacki i rząd węgierski, obok członka tejże władzy, mianowanego przez akcyonariuszów.

Niezbędnem jest także zapewnienie dla naszego kraju udziału w radzie generalnej Banku, której poruczone są funkcyę, jakie w innych bankach sprawują rady nadzorcze, mianowicie także uchwalanie norm i instrukcyi co do prowadzenia interesów bankowych.

Komisya nie zapoznaje formalnych trudności urzeczywistnienia tego postulatu, mniema jednak, że skoro niewątpliwie słusznem jest żądanie, aby interesa ekonomiczne naszego kraju miały stałe zastępstwo w radzie generalnej banku, należy zastępstwa takiego żądać, pozostawiając zresztą sposób przeprowadzenia tym, którzy będą powołani do zabierania głosu przy traktowaniu tej sprawy w Radzie Państwa.

Przechodząc do omawianej wielokrotnie kwestyi udzielania kredytu wekslowego przez Bank austro-węgierski komisya zwraca przedewszystkiem uwagę na tę okoliczność, że statut Banku nie zawiera postanowień zasadniczych co do celu istnienia Banku.

Brak takich wyraźnych postanowień przyczynia się do tego, że nieraz można się spotkać z mylnem wyobrażeniem, jakoby zadaniem Banku było zasilać tylko handel i przemysł kredytem wekslowym.

W dawniejszych postanowieniach statutu bankowego były nawet przepisy, które dozwalały przyjmować tylko weksle jednym przynajmniej podpisem firmy protokołowanej zaopatrzone.

W ten sposób nadano właścicielom firm protokołowanych rodzaj osobnego przywileju, jak to słusznie wytknięto przy debacie w Radzie Państwa w roku 1887, i trzeba było długoletnich usiłowań, zanim ów przepis ze statutu bankowego wykreślono.

Pozostało jednak dotychczas postanowienie, że prawo propozycji cenzorów przysłuża jedynie izbom handlowym.

Było to logiczne wówczas, gdy tylko weksle z podpisem firm protokołowanych przyjmowano do eskontu, a jest niewłaściwem teraz, gdy podpisy firmowe nie są wymagane.

Zdaniem przeto komisji należy żądać, dla uchylenia możliwych wątpliwości co do rzeczywistego zadania Banku, określenia celu istnienia tej instytucji w podobny sposób, jak to uczyniono przy założeniu Reichsbanku.

Według §. 12 statutu jest zadaniem Reichsbanku „utrzymywać regularny obieg pieniężny w państwie, ułatwiać wypłaty i fruktyfikować rozporządalne kapitały“ — i takim też jest istotne zadanie każdego banku biletowego.

Jeżeli w Banku austro-węgierskim, zamiast mieć na oku ścisłe przestrzeganie właściwego celu takiej instytucji mylnie uważano przez długi szereg lat tylko popieranie handlu i przemysłu za jedyne zadanie, to należy obecnie przez stosowną zmianę statutu nie dopuścić, aby podobne jednostronne zapatrywania mogły znaleźć podstawę.

Określenie celu i zadania Banku w sposób powyżej wskazany jest zatem potrzebne dlatego, aby stwierdzić, że obowiązkiem Banku jest czynić zadość uprawnionym potrzebom kredytu całego społeczeństwa, nie zaś jednej tylko warstwy społecznej, wszystkich krajów należących do monarchii, nie zaś tylko tych, które są przeważnie przemysłowe. Ztąd wynika, że powinniśmy domagać się także z całą stanowczością, aby interesa rolnictwa i przemysłu rolniczego, jako najważniejszych u nas gałęzi produkeyi, były odpowiednio uwzględnione w dziale kredytu wekslowego.

Wiadomo, że przy dzisiejszym rozwoju rolnictwa każdy właściciel, prowadzący gospodarstwo intensywne, musi rozporządzać obrotowym kapitałem, a skutkiem tego nieraz zmuszony jest posiłkować się wekslowym kredytem. Jeżeli zaś prowadzi także przedsiębiorstwo rolniczo-przemysłowe, to jego kapitał obrotowy jest znaczny i odpowiednio większe są jego potrzeby kredytowe.

Odmawiać takim rolnikom prawa korzystania z kredytu wekslowego Banku byłoby wręcz niesprawiedliwe, co też w zasadzie uznano już przy ostatniej zmianie statutów, usuwając przepis o firmowych podpisach na wekslach.

Dotychczas jednak w praktyce bankowej uzyskanie odpowiedniego kredytu daleko trudniejszym jest rolnikom, aniżeli kupcom lub przemysłowcom; pozostało także wspomniane postanowienie statutu, które tylko izbom handlowym nadaje prawo propozycji cenzorów, a zupełnie pomija zawodowe reprezentacje rolników.

Ważnem ułatwieniem dla korzystania z kredytu bankowego w dziale wekslowym byłoby także dalsze pomnożenie ilości filii bankowych. Niemożna zaprzeczyć, że w tym kierunku zaszły już znaczne zmiany; mamy bowiem już siedm filii Banku w naszym kraju. Są jednak jeszcze takie miejscowości i okolice, w których założenie filii bankowej byłoby z niemałym pożytkiem dla licznych interesentów, a także z korzyścią dla Banku.

Komisya zamieściła przeto między proponowanemi rezolucjami także wniosek w sprawie pomnożenia filii, przy czem jednak wyraźnie zaznacza, że zakładanie kantorów pomocniczych (Nebenstellen) nie czyni zadość potrzebie interesowanych i pożytek takich kantorów pomocniczych jest nie wielki.

Niemożna wreszcie przemilczeć o trudnościach, których doświadczały nieraz krajowe instytucje bankowe bądź to przy reeskoncie weksli bądź też w kredycie lombardowym, na podkład krajowych efektów.

Zmiana statutu Banku austro-węgierskiego, dokonana w r. 1887, rozszerzyła znacznie prawo emisji biletów właśnie w tym celu, aby daną była Bankowi możność, w razie wielkiego zapotrzebowania pieniędzy, dostarczyć takowe w formie swoich biletów, na podstawie odpowiedniego danego mu materiału wekslowego lub lombardowego.

Słusznie przeto żądać może nasz kraj, aby z tej wielkiej rezerwy pieniężnej, jaką rozporządza Bank austro-węgierski, korzystały w razie potrzeby nasze instytucje bankowe, zwłaszcza gdy się okaże w kraju chwilowy brak gotówki, jak to dzieje się n. p. przy terminach kuponowych.

Komisya wnosi zatem

Wysoki Sejm raczy uchwalić następujące rezolucye:

Wzywa się c. k. Rząd, aby przy sposobności przedłużenia przywileju Banku austro-węgierskiego:

I. przeprowadził zmianę statutu Banku, określającą jego właściwy cel i zadanie, mianowicie: utrzymanie regularnej cyrkulacji pieniężnej i ułatwienie stosunków kredytowych;

II. zabezpieczył naszemu krajowi zastępstwo jego interesów i potrzeb kredytowych w Radzie generalnej Banku, względnie w tej władzy, która według zmienionego statutu obejmie główne kierownictwo i kontrolę;

III. zapewnił sobie stanowczy wpływ na tok interesów bankowych, tudzież ingerencyę w zarządzie centralnym (Geschäftsleitung) zorganizowanym na zasadach władzy kolegialnej i odpowiedzialności zbiorowej;

IV, zapewnił należyte uwzględnienie potrzeb kredytowych rolnictwa i przemysłu rolniczego w dziale kredytu wekslowego, tudzież przyznanie zawodowym reprezentacyom rolników odpowiedniego wpływu na nominacye cenzorów;

V. spowodował pomnożenie ilości filii bankowych w naszym kraju.

Lwów dnia 28 stycznia 1896.

Przewodniczący:

Polanowski.

Sprawozdawca:

Skalkowski.